

כס"ז

כ"ח שבט תש"ו

פירוש חזקוני

אברהם בן אוריאל

אברהם בן אוריאל יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם

יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם יצחק בן אברהם

וברש"י י"טני חי שרה"ן בלן שוין לטובה. י"ט לדקדק מה רצה להשמיענו בזה.

ביאר הגאון ב"י עקובא איג"ר ע"פ מה שהקשו המפרשים למה לא חייתה שרה קצ"ח שנים כמו אברהם. והוציאו כוונתם דאזכור במדרש (רבה פ"ל ח'): בין 48 שנה היה אברהם נשחכר את בוראו. ואנן קי"ל (ובמנה"כ ע"א), גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. אם כן נמצא שאברהם אבינו לא חי יותר משרה, כי מגיל 48 עד 175 שנה נמצא שרק 127 שנה חי אברהם אבינו מגיל שחכיר את בוראו. ושרה ג"כ חייתה 127 שנה וצ"ל ששרה חכירה מיד את בוראה.

וזה מה שבא רש"י לומר שני חי שרה בלן שוין לטובה, שמשענה שנולדה י"ט סוף ימיה חכירה את בוראה. ומנו לה את השנים מזמן זה שנולדה עד שנפטרה. משא"כ אצל אברהם אצ"ח שמגיל 48 חכיר את בוראו ומשם מני לו את ימיו כשני חי שרה מאה עשרים ושבע שנים.

(3) שאלה נאמר

מידת ההסתגלות

בנסיון עקידת יצחק מצינו הבדל בין אברהם לשרה. אברהם כבש את רחמי ולקח את המאכלת לשחוט את בנו יחידו על המזבת, ואילו שרה שהיתה גדולה בנבואה יותר מאברהם (רש"י בראשית כא יב), כיון ששמעה שנלקח בנה לשחיטה לא עמד לבה ומתה, כמבואר בריש פרשת חיי שרה (בראשית כג ב) "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" וכתב רש"י: "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שע"י בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרחת נשמתה ממנה ומתה", וכן הוא בתרגום יונתן (שם כב ח), שהלך השטן וסיפר לשרה שאברהם שחט את יצחק, ומתה מרוב צער. והתמיהה רבה, מה בינה לבין אברהם, ולמה לא עמד לבה בצער הזה.

אכן, אברהם אבינו הכניסו הקב"ה לתוך הנסיון אט אט, כמו שפרש"י מקרא שכתוב (בראשית כב ב): "ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק", "את בנך", אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו "את יחידך", אמר לו זה יחיד לאמו זה יחיד לאמו, אמר לו "אשר אהבת", אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו "את יצחק", ולמה לא גילה לו מתחילה, שלא לערבבו פתאום ותזוז דעתו עליו ותטרף". הרי לנו שאילו גילה הקב"ה לאברהם מתחילה שהוא מבקש ממנו לקחת את יצחק ולהעלותו לעולה, היתה דעתו נטרפת עליו ולא היה יכול לעמוד בנסיון, כיון שבא עליו פתאום, ולפיכך גילה לו ד' את הדבר טיפין טיפין, מתחילה אמר לו "את בנך" ונסתגל אברהם לזה שמוטל עליו לקחת את אחד הבנים, ועדיין אינו יודע מי מהם, ולאחר מכן אמר לו "את יחידך", ושוב אמר לו "אשר אהבת", ובאותן ההיות הסתגל אברהם ויכול היה להתגבר על אהבתו ליצחק, ולקבל את המצוה במנוחה ובלי ערבוב דעת, ועמד בנסיון להקריב את בנו את יצחק למען שמו יתברך. לא כן שרה אמנו שנודע לה פתאום דבר הקרבת יצחק, לא עמד לבה ופרחת נשמתה. •••

יחידו חי שרה"ן כח פירש"י כח ק' כח ק' כח פ' כח ז' לוי' • ולכאורה מה נפקא מינה שהיה כח ז' לוי' • וכראה דרש"י ז"ל כיון דדבריו לרמו על כ' מדרגות שמחויב האדם להתכונן בהם כל ימי חייו: דהיינו האחד להאיר ולהשמר במאור מאור מכל הטעם ושן שלה יעבור חייו על שום מיטע ול"ת: ומדרגה כ' דהיינו גם לדברים המותרים כמו חכילה ושתי ומלבושים וכדומה נרדף להכניס הכל אל הקדושה לכיון בהם לשמים דהיינו אדם שמתניב עלמו ומקטט ועלמו במצוותים וקפוטות יפס ונאזים יס"י כוונתו לקטט דיוקנא דמלכא במבואר בנמי: וכן בכל דבר יס"י כוונתו לשמים וכאשר יתהנה כך אזי כל מה שהיה לו הן ממון והן מלבושים יספיק א"ע בזה שיש לו וישמח בהם ומייו חיים שלו חנל אם חץ כוונתו בכל ה"ל לשמים אזי תמיד יחסר לו ולא יס"י לו די וספוק לעולם: ונמלא חייו חיני חיים ואין החיים שלו. זה רמז פשוט כח ק"ף כח ק' שלא היה כס שום הטעם ממנות טעם ול"ת: וכת' כ' כח ז' לוי' ומדרגה כ' דהיינו כמו מינוק שהוא מקטט עלמו אין יודע להתפלל עלמו ולהשוק להתקטט בקיפוט יקר כך היתה שרה כשהיה כח ז' שלא הולך עיקר התגברות האדם לתחנות ליפות עלמו ולהתקטט ושאר פניני עולם והיה ח"י כל כוונתם ככל קפוטתם והתפוסתם רק לשמים:

ועל דרך זו יש לבאר את המעשה בחושים בן דן (סוטה יג א), בעת קבורת

1
אביו יותר מבני יעקב שהיו שם, ולמה לא הרגישו כולם בבזיון שיש בזה שיעקב אביהם מוטל עד שיתחזר נפתלי מארץ מצרים. גם הדגשת הגמ' שחוששים בן דן היו אזניו כבודת צריכה תלמוד.

אכן, נראה הביאור בזה, שכל בני יעקב ובני בניו הנלוים עמו, כיון ששמעו את עדויו של עשו על מקום הקבורה, החלו נושאים ונותנים עמו והשיבו לו על כל

6
טענותיו וכמבואר בגמ', ואדהכי והכי התרגלו למצב ושוב לא חשו בבזיון שבדבר, ברם, חושים בן דן שהיו אזניו כבודת לא שמע את אותן טענות שקדמו, וכיון שראה פתאום את יעקב מוטל בבזיון, מיד בערה בו קנאת כבוד אבי אביו, "שקל קולפא מחייה ארישיה".

מידת ההסתגלות הזו הטבועה בנפשו של האדם, מסייעתו לעמוד אף במצבים הקשים ביותר, מסתגל הוא עליהם אט אט, ולומד לחיות עמם. נוכחנו בדבר בדורנו אנו, אשר רבים מאחינו בני ישראל נלכדו בגיא התופת הנאצי, ויסורים קשים מנשוא היו מנת חלקם יום יום, הלא למשמע אוזן תסמרנה שערות הראש, עד שנבצר מאתנו להבין, כיצד הצליחו אותם השרידים שזכו להנצל, לעבור את שבעת מדורי הגיהנום ולהשאיר בחיים, התשובה לכך היא שהמעבר מן החיים השלום אל אותם יסורים קשים ומרים שהיו מנת חלקם, שלבים רבים היו לו, ומשלב אחד לשני הסתגלו וכך עד הדיוטא התחתונה, וכיון שנסתגלו אט אט, יכולים היו להחזיק מעמד במצבם הנורא.

*

מידה זו של הסתגלות הטבועה בנפשו של האדם, יש שהיא לו לרועץ, באשר היא מחלישה ומבטלת כל התעוררות לטובה של האדם אשר בשעה הראשונה בוערת בו כאש יוקדת, אך עם חלוף הזמן הולכת ודועכת קמעא קמעא. ועל כן, שומה על האדם לשמור שלא תחלש אש ההתעוררות, ותוסיף ללהט כאשר בתחילה, ואם ישים את דעתו על הדבר הזה, יראה ברכה בעלייתו במוסר ויראת ד'.

28
ובפירוש החסיד יעבץ לפרקי אבות (פ"א מ"ד) כתב לבאר את טעם הכתוב (יחזקאל מו ט): "הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא", וז"ל: "הקפיד הקב"ה שלא יראה השער ב' פעמים פן ישוה בעיניו השער לשער ביתו, וקירות הבית לקירותיו, וזה היה ענין חטא העגל, שהיה האהל בתוכם עד שמאסו בו, ואמרו עשה לנו אלהים, ומשה רבינו הרגיש בזה, ונטה האוהל מחוץ למחנה הרחק מן המחנה", עיי"ש. חרדת קודש אופפת את העולה לבית ד' בעת הכנסו בשער הבית, וכדי לשמור על אותה חרדה שלא תפוג, הקפיד הקב"ה שלא יצא דרך אותו השער שנכנס בו, שאם יראה אותו שער שתי פעמים, כבר תסור החרדה ממנו, עד שישוה בעיניו כשער ביתו, וקירות הבית כקירותיו. [וע"ע מאמר סו].

31
ולזאת יתן עובד ד' דעתו ולבו, שכל התעוררות של קדושה לא תדעך אשה, והרבה יש לאדם לעמוד בזה, כדי לשמור על התעוררותו שתשאר תמיד בתוקפה, וכך יעלה מעלה מחיל אל חיל.

ומצאנו בגמ' סנהדרין (יט ב): "כתיב פלטי (שמואל-א כה מד) וכתיב פלטיאל (שמואל-ב ג טו), אר"י פלטי שמו, ולמה נקרא פלטיאל, שפלטו א"ל מן העבירה, [שנתן לו שאל את בתו לאשה שהיה סבור שהיא פנויה וקידושיה לדוד לא היו קידושין, ופלטי לא קרב אליה כיון שידע שהלכה כדוד והיא אשת איש]. מה עשה, נעץ חרב בינו לבינה, אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה".

מבואר מכאן יסוד שאף שהיה הדבר בדרך נס ואם לא שפלטו א"ל מן החרבה לא היה יכול לעמוד בו וחינו ולתגבר על יצרו זמן כה ממושך. והוצרך לנס

(4) pc

אכן, כאן עמדנו על עצה עמוקה שירד אליה פלטי בן ליש, שבשעה ראשונה
היתה אצלו הכרה והחלטה ברורה "כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב", רתיעה
מוחלטת מנגיעה כלשהי באשה שאינה שלו, אבל חשש שמא הרגשה זו תפוג הימנו
במשך השנים הרבות שהוא מצוי עם האשה, ואז יפול חלילה ברשת היצר, ולכן,
באותה שעת יקוד נגד חרב בינו לבינה, והחרב תשמש לו זכרון להחלטה של
השעה הראשונה, ואם יתגבר עליו יצרו, הרי החרב תזכיר לו את תוקפה של
ההחלטה הראשונה בעת שנעץ את החרב בינו לבינה. ואמנם נשתבח פלטי על
מעשהו, כמו שאמרו בהמשך הגמ' בסנהדרין (כ א): "תוקפו של יוסף ענוותנותו של
בועז, תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש וכו', מאי דכתיב (משלי לא כט)
רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה", "רבות בנות עשו חיל" זה יוסף ובועז,
זאת עלית על כולנה" זה פלטי בן ליש, שהועילה לו החרב לנצור את זיקי
התעוררותו לשנים רבות, וע"י כך ניצול מן העבירה.

6

5
מ

ומוטל עלינו, בני התורה, להשתמש בעצה זו בנוגע לחטא ביטול תורה, כי
ה"חידוש" שבתחלת הזמן גורם לנו להיות זריזים בשקידת הלימוד וזהירים מכל רגע
של ביטול תורה, אבל היצר אורב לפתחנו על ידי ההרגל, וההרגל סכנתו עצומה, כי
הוא מקהה החושים אפילו בחטא חמור כזה של ביטול תורה, ועל ידי כן הוא
מחריב הכל - אפשר להתרגל אפילו למצב הגרוע ביותר, ואין לנו אלא עצה זו של
"נעיצת חרב" - לימוד המוסר בכל יום ויום, זוהי החרב המזכרת לאדם את רשפי
הקודש שהיו לו בשעה שהיה לבו עמו, את התיעוב והמיאוס שבבטלה שחש והרגיש
כשהתענג על מתיקות התורה בתחלת הזמן, ועל ידו מהדהדת בלבו בכל שעה
הקריאה "כל העוסק בדבר זה - העוסק בבטלה - ידקר בחרב".

16

21

וכשנתבונן בדבר יחכו לבאר עוד את ההבדל שבין אברהם אבינו שעמד
בנסיון, לעומת שרה שפרחה נשמתה בשומעה על כך. דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין קז
א): "לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו
לידי נסיון ונכשל", יעו"ש, וביארנו במקום אחר [עיינו מאמר כא] שכשהקב"ה נותן
נסיון לאדם, יחד עם הנסיון נותן לו כח לעמוד בו, ולכן אין לאדם להביא את
עצמו לידי נסיון, כי באופן זה שלא נתנו לו את הנסיון, הרי לא ניתן לו את הכח
המיוחד לעמוד בו.

26

העקידה היתה "נסיון" שד' נתן לאברהם אבינו, ויחד עם הנסיון ניתן לו הכח
לעמוד בו, לעומת זאת שרה שלא ניתן לה נסיון זה, לא ניתן לה הכח לעמוד בו,
ולכן אע"פ ששרה היתה גדולה מאברהם בנבואה, מ"מ לא יכלה לעמוד בדבר.

31

שני ההספדים של אברהם על שרה

"ויבוא אברהם לספיד לשרה ולבכתה" (כג ב)

בהספדו על מרן המשגיח הגה"צ רבי מאנר חדש זצ"ל, ציטט מרן הגרא"מ שך
שליט"א, את דברי המדרש רבה על פסוק זה (נח, ה): "מהיכן בא? ר' לוי אמר:
מקבורתו של תרח לשרה בא. אמר לו ר' יוסי: והלא קבורתו של תרח קדמה
לקבורתה של שרה שתי שנים? אלא מהיכן בא - מהר המוריה".

6
מ
כ

לדעתי, ביאר ראש ושיבת פוניבז' שליט"א, אין מחלוקת בדברי המדרש, ואלו
ואלו דברי אילוקים חיים. וכך כוונת הדברים:

6

כיון ששרה היתה בת מאה עשרים ושבע שנים, במה ניתן להספיד אשה זקנה?
אומר ר' לוי שההספד עליה כך הוא: הרי אברהם אבינו, אברהם העברי -
שהעולם כולו עומד מצד אחד והוא לבדו ניצב מהצד השני, כל העולם עובדים
עבודה-זרה והוא היחידי המכיר את בוראו ומפיץ את אמונתו במסירות נפש.
נשאלת השאלה: איך יכול היה להתמודד לבדו מול כל העולם? והתשובה היא:
הוא היה עומד על יסודותיו, על יסודותיו של תרח". דמנינו ונראוה

11

הכיצד הוא יכול לעשות זאת? הוא, שכל חייו הוכיח את העולם כולו נגד רציחה, דרש בשבח המידות הטובות ועסק בגמילות חסדים, איך יסביר להם את הקרבתו של יצחק לקהן? אולם למרות הכל הוא הולך לשחוט, וגם יצחק הולך עם אביו בלי להרהר אחריו, ביודעו שעל פי נבואה נעשה הדבר. ואף כאשר מגיע מלאך ומצווה לאברהם ברגע האחרון להימנע, עדיין אברהם ויצחק אינם בטוחים שזהו רצון שמים, עד שמתברר להם שאכן זהו רצונו של הקב"ה...

(7) פס

מנין לוקחים כוחות נפש שכאלו? רק מהחינוך שהשרישה שרה בבנה. בלי שרה לא היה גדל בן שכזה! זו הכוונה "מהר המוריה בא".

"המאיר" - ספר זכרון למרן המשגיח הגה"צ רבי מאיר הדש זצ"ל

השליחות של אליעזר

(8) פס

בפרשת חיי שרה אנו פוגשים את אליעזר עבד אברהם ואת רבקה. אליעזר התבקש למצוא אישה ליצחק אבינו עליו השלום. ומשימה זו אינה פשוטה כלל וכלל. הלא יצחק אבינו הוא היסוד לעם ישראל. לעילא לעילא בקודש, ובוודאי שאשתו צריכה להתאים לגדולתו וקדושתו ולתפקידו המכריע בחיי עם ישראל. זו החלטה גורלית לעם ישראל. כיצד יוכל אליעזר למצוא שידוך ליצחק אבינו? בנוסף יש לשאול - המדרש אומר שאברהם אבינו אמר לאליעזר שלא יחשוב כלל לשרך את יצחק עם בתו, שכן אליעזר הוא ארור. שהוא מכנען שנתקלל. ואין ארור מתדבק בברוך (בראשית רבה נ"ט ט). אם כן קשה - הכיצד זכה 'ארור' זה להישלח למשימה אדירה כל כך? ומהיכן יהיו לו הכוחות למצוא את האישה המתאמת ביותר ליצחק? הלא החלטה זו קשה הרבה יותר מבחירת רב ראשי לישראל, שכן מדובר באבות העולם, ביסודות של עם ישראל וכאן אליעזר הולך לבחור מי תהיה אחת מארבע אימהות! הכיצד יכול אברהם להפקיד שליחות גורלית זו בידי אליעזר שהוא עצמו ארור?

אלא שדווקא העובדה שאליעזר התקלל להיות עבד, היא זו שגונזת בתוכה את התשובה. באמת, כנען נתקלל להיות עבד, וכשהוא עבד הוא ממוקם במקום הנכון בעבורו. כנען לא צריך להימחק מהעולם. אין הוא עמלק. אלא הוא צריך להיות במקומו הראוי לו, ומקוב זה הוא עבדות לעם ישראל. אם הוא מתנשא ומרים ראש, הוא הופך להיות רע. אך אם הוא עבד, הוא נמצא במקומו ואז הוא טוב. ובאמת, אליעזר עבד אברהם הוא הדוגמה הטובה ביותר לכך. הוא אכן היה בעצמו טוב, וזכה להיות שליח נאמן ואף להילחם עם אברהם במלחמת המלכים. ומפני מה היה

אליעזר טוב והגון - מפני שהיה עבד נאמן, ואכן, אנו רואים במהלך הפרשה שאליעזר עבד אברהם נמצא בביטול מוחלט לאברהם. אין לו ישות עצמית כלל. וכך אנו רואים שהוא כלל איננו מרגיש עצמו כמישהו, אלא הש את גדולתו וקדושתו של אברהם, ותמיד מודע לכך שהוא עושה את שליחותו של אברהם. כך אנו רואים שכשבא לדבר עם לבן ובתואל הוא פותח ואומר - "עבד אברהם אנכי". אין הוא מתהדר ומבליט את עצמו. אין הוא מנספך בכסף ובוהב שהביא ומרגיש עצמו חשוב, תוך שהוא מבליע את העובדה שכל זה איננו שלו אלא של אברהם. להפך. הוא כאילו איננו נמצא. רק יד ארוכה של אברהם. לכן פותח ואומר - "עבד אברהם אנכי". וכך

אומר עליו הזוהר הקדוש (זוהר א ק א):

"רבי שמעון פתח ואמר (מלאכי א ו) 'בן יצחק אב יצחק אב דא יצחק לאברהם... ועבד אדוניו, דא אליעזר לאברהם. כד שדר ליה לחרן, ועבד כל רעותיה דאברהם ואוקיר ליה, כמה דכתיב (בראשית כד א) 'וה' ברה את אדני' וגו', וכתיב (שם לד) 'ויאמר עבד אברהם אנכי'. בגין לאוקיר ליה לאברהם. דהא בר נש זיהוה מייתי כסף וזהב ונכסיו רב ונמלנו, ואינו רבה ואות שמיר בחינו לא אמר דאיהו רחומא דאברהם

6

11

16

21

26

31

שבחו של אברהם ואת כבודו בעיניהם. שכן אדם שנראה כל כך חשוב הוא רק העבד של אברהם, אזי וודאי שאברהם הוא מכובד מאוד מאוד. וזהו שבחו של אליעזר שכיבד את אברהם ולא נהה אחר-כבוד עצמו.

'עבד אברהם אנוכי'

כמו כן אנו רואים שאליעזר מתפלל לה' הוא מצנין שכל העניין כאן הוא של אברהם ולא שלו - 'ויאמר ה' אלהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם'. הוא מבקש מהקב"ה שיעשה חסד לאברהם. זאת אומרת שהוא מבין היטב שכל הפעולה כאן היא של אברהם ולא שלו. הוא כמי שאינו אברהם הוא הכוח המניע את הכל. וכן הוא ממשיך - 'והיה הנערה אשר אמר אלקי הטי נא כרתי ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחתי לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדני'. אליעזר אומר - אם אראה סיעתא דשמיא פלאית, הרי אדע שעשית חסד עם אדוני. אין הוא אומר - ראו איזה צדיק אני, בניסים גדולים הצלחתי למצוא שידוך. הוא מבין בעומק לבו שאם יתה כאן פלא אין זה בזכותו, אלא בזכות אברהם.

ואכן, לא רק בזמן התפילה לה' הוא מתפלל בזכות אברהם. אלא לאחר שבאמת יש סיעתא דשמיא מופלאה ורבקה יוצאת, הוא נשאר נאמן לעמדתו זו, ומבין היטב שהכל בזכות אברהם. וכך מודה לה' על הנס - 'ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדני'.
וכן בהמשך, כשהוזר ומדבר עם לבן ובתואל, הוא ממשיך ולא מבליט עצמו ולא מתהדר בניסים שלא נעשו בזכותו, אלא אומר - 'ואקד ואשתחנה לה' ואברך את ה' אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני לבנו. ועתה אם ישכם עשיתם חסד ואמת את אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על זמין או על שמאל'.

מכאן נבין כיצד הצליח אליעזר בשליחותו. הוא באמת היה בטל ומבוטל לאברהם אבינו. הוא פינה לחלוטין את כל רגשי עצמותו, ולא הבליט כלל את ישותו, אלא חי בתודעה שהוא שליח לרצונו של אברהם. בזכות עבדותו הנאמנה, נמשכה הסיעתא דשמיא והברכה שיש לאברהם אבינו גם אליו והתגלתה במעשיו, שזכה לקפיצת הדרך ולניסים גדולים במציאת השידוך וכו'. אם היה מבליט את עצמו - שהוא בעצמותו ארוך - לא היתה לו שום ברכה ושום סיעתא דשמיא. אלא בזכות שהיה עבד אמיתי, שפינה לגמרי את לבבו וביטל את עצמו, זכה שיתנוצץ בו ניצוץ מברכת אברהם אדוניו. וזהו הפלא הגדול של ברכת אברהם, עד שברכה עצומה זו יכולה להימשך ולכלול בתוכה גם את מי שלפי טבעו הוא ארוך, ויהיה נכלל בברוך, עד שיתגלו בו סגולת הברכה ופלאיה הגדולים, בכל צעד ושעל, בניסים ונפלאות כמו אחד המקובלים והצדיקים אשר מזרע ישראל המה.

מכאן נבין מדוע שלח אברהם אבינו את אליעזר למשימה גדולה זו. אברהם הכיר את עבדו ואת נאמנותו והתבטלותו המוחלטת אליו. ממילא אברהם אבינו ידע היטב שכוח הברכה וההשגחה האלהית היא זו שתפעל והיא זו שתעשה את השידוך, ולא אליעזר ולא חכמתו ולא מעשיו ותחבולותיו. אליעזר התבטל לגמרי, הרגיש צינור בלבד, ולכן שפע הברכה יכול לעבור באמצעותו ולהביא את השידוך ההגון.

הַבְּרָכָה הַגְּנוּזָה בְּהַתְבַּטְּלוּת לַה'

1 ושפעו של אבינו חקוק בקרבנו ודבוק בעצמותנו. וכשאנו מבטלים את כל ישותנו החיצונית, הרי שאנו מתמזגים ממש עם אורו הגדול ושפע הברכה יורד וחל עלינו. לעומת זאת, אם אדם מבליט את עצמו, מרגיש את ישותו, הרי שכל הכוח המניע אותו הוא כוח אנושי מצומצם, וממילא אין לברכה אפשרות לחול ולהופיע עליו.

2 וה דבר יסודי מאוד בעבודת ה'. יכולים אנו להיות צינורות מופלאים לשפע אלהי אדיר ונעלה בקודש. הלא אנו בנים לה', ונשמותינו אצולות מרום שמיא, ואין שום עיכוב מלהיות צינורות מריקי ברכה ושפע. אלא שהכל תלוי במידת הענווה ושפלות הרוח. בשעה שהאדם מנמיך עצמו ומכיר היטב שאין לו מעצמו כלום, והוא כאין וללא כלום יחשב, וירגיש ממעמקי לבבו את רוב הסדיו וטובותיו יתברך אשר עליו, ויכיר נאמנה שה' יתברך הוא הכל, ולא יתלה בזכות עצמו ולא יגבה לבבו ולא ירגיש חשוב מצד עצמו, הרי שהוא מתקרב בזאת אל שערי הברכה העליונה. שהנה כי כן הוא, שהאדם יכול להיות שרוי בחיצוניות, ולכבד עצמו ולהרגיש ישותו ועצמו, ואז ממילא הצינור הפנימי האלהי שבקרבנו נעשה חלש וסתום. שכן כפי מידת הרגשת האדם את עצמו וחשיבותו, כן מידת ההצטמצמות של השפע האלהי עליו. וראוי וצריך להיות מאוחד ומתוודע ממש לה' יתברך, להכיר שאנו ענף המשתלשל ממנו, להיות מתוך תודעת ביטול היש ממש, להיות כאין מצד עצמנו, כמוטלים בצדי דרכים מצד ישותנו העצמית, אבק ועפר, ענן דל ופורח, תולעת ושבלול, וממילא להיות אדירים ועליונים מצד שאנו המשך והשתלשלות של אורו וקדושתו אשר עלינו.

הטיפשות שבגאווה

21 צריך להבין, הענווה איננה זלזול של האדם בעצמו והמעטת כוחו. להפך, הגאווה היא זה שמזלזל בעצמו. שכן במקום להיות נציג וממשיך שפע של הקב"ה, הוא מעמיד עצמו מכוח עצמו. מה עדיף, להיות עצמו או להיות שליח של הקב"ה ונציגו בעולם? הגאווה היא צמצום ומחנק גדול המנמיך את עושרו וחיותו של האדם, ואילו הענווה מגדילה ומרבה את האדם, מעצימה בו את שפע החיים ואת הכבוד הפנימי האלהי. נמצא שהגאווה היא סוג של טיפשות וסכלות. שכן האדם רוצה להרגיש חשוב וגדול, ובמו ידיו הוא עושה את ההפך הגמור ממש, שנעשה קטן ושפל, הן בעצמו והן בעיני אחרים, שכן ידוע שאי אפשר לסבול את הגאווה, ואין מי שיחפוץ בקרבתם כלל. וכן הקב"ה אומר - "אין אני והוא יכולין לדור בעולם" (סוטה ה א). וכך אומר הנוהר הקדוש (א קכב א) - "מאן דאיהו זעיר - איהו רב, ומאן דאיהו רב ופועט, ומי שמנמיך עצמו ומשפיל רוחו בקרבו, הרי הוא באמת רב וגדול ועשיר ברוחו ובכבודו הפנימי.

31 שכן היא המידה - פנימיות האדם אחוזה ודבוקה בא"ל חי, ואילו חיצוניותו מרוחקת. אם ישקע האדם בחיצוניות, הוא ישאר בודד וגלמוד, ריק וקטן. שכן לא יהיה אלא הוא עצמו, במצרו האנושיים המוגבלים. ואם יזכה לזכך עצמו ולחבר עצמו אל פנימיותו, שהיא בטלה ומבוטלת באי־היות, וכל הפצה וישעה ורצונה אינם אלא נהייה וכיסופים וגעגועים לאהבת ה' ויראתו ועשיית רצונו וכבוד מלכותו, הרי שיתעצם בו שפע ברכת ה', ויגדל וינשא לעילא לעילא, מכוח היותו צינור וכלי מחזיק ברכת שמים ממעל.

מדוע לא היה במעשה אליעזר איסור "לא תנחשו"

והנה הניחוש הזה שעשה אליעזר, אינו מדרכי האמורי, ואינו מכלל לא חכמות ונחמה וכו'. לפי זכרל נחשו האחר, הוא במה שהשכל אינו

(10)

(11) אגלית

(12)

1 שלא תחוש לעמלה ויקל בעיניה להיטיב לאיש לא ידעה. זה באמת מורה תכלית שלימות מידותיה, ושהיא ראויה לנוח על גורל הצדיקים. כל שכן שלא עשה מעשהו העבד בסמך על אותה בחינה בלבד, אלא לקח הבחינה ההיא לסימן, ואחר

כך חקר ודרש בעיניה בת מי היא ומה מעשיה. והיה אם כן עניינו משפט ישר כפי הסברה, לא נחוש

6 ולכן התירו חכמינו זכרונם לברכה נחוש אשר בזה, באמרם (חולין צ"ה ב) כל נחוש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחוש. כי הנה זכרו שני הצדיקים האלו, לא להיותם מנחשים גמורים, אלא שלקחו הם סימן למעשיהם, ונהגו כפי הסברא הישרה, כאליעזר וכן הענין ביהונתן וכו'. וזה באמת לא היה בכלל נחוש לו, כי אם משפט שכלי ומנהגו של עולם היה. ובמה שאמרו, כל נחוש

וכו' אינו נחוש, הכוונה בזה שכל נחוש מהניחשים שלא יסמך עליו האדם, כמו שהיו אלו סמוכים בדבר מותר, אינו נחוש אסור. ורב כשהיה בודק עצמו במברא (שם), לא היה תולה מעשיו באותה בדיקה. ואולם מה שאמרו (שם) רבי יוחנן בדיק בינוקא, שנראה שהיה סומך מעשיו עליו, אין זה מצד הניחוש, אבל הוא צד נבואה, בפרק קמא דבתרא (יב ב) מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מהנביאים וניתנה

16 לנערים ולשוטים. וכמו שביאר הר"ן הענין הזה בדרשותיו (הדרוש השנים עשר). ולזה הסכים הרמב"ם בספר המדע הלכות עבודת אלילים פרק י"א (הלכה ד) כשיובן על אמיתו. ולא צדק הראב"ד במה שהשיג עליו. ואמנם לא אזכרנו פה ליראת האריכות.

(14) פה"ש בקצת פרק ח"ק

והיסוד השנים עשר

מזות הקשים - והוא: לְאָמִין וְלְאַמְתִּי שְׂבִיבָא, וְלֵא יִחְשַׁב
שְׂתֵּאֲתָרָא, אַם-תְּמַהֲמָה - סְכָה-לוֹ". וְלֵא יָשִׁים לוֹ זְמַן, וְלֵא יַעֲשֶׂה-לוֹ סְבָרוֹת בְּמִקְרָאֵת "הַיִּצִּיא זְמַן בִּיאָתוֹ. וְהַחֲכָמִים" אומרים: תַּפַּח רוּחַן שֶׁל מַחֲשַׁבֵי קִצִּין". וְשִׂאֲמִין בּוֹ, שְׂיִהְיֶה לוֹ יִתְרוֹן, וּמַעֲלָה, וְקְבוּד עַל-כֵּן הַמְּזָכִים שֶׁהֵיוּ מַעֲוָהֶם; וְלִגְדִילוֹ וְלֵאָהֲבוֹ וְלִתְפַלֵּל בְּשִׁבְיָלוֹ, כְּפִי מַה-שֶּׁנִּבְאָו עָלָיו כֶּל-הַנְּבִיאִים מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, עַד מִלְּאֲכִי, עָלָיו הַשְּׁלוֹם. וְמִי שֶׁהִסְתַּפֵּק "בּוֹ, אוֹ נִתְמַעַט אֲצִלוֹ מַעֲלָתוֹ" - כִּפֵּר בְּתוֹרָה שְׂעֵדָה בּוֹ "בְּפְרוּשׁ בְּפִרְשֵׁת "בְּדָעִים" וּפְרִשֵׁת "אַתֶּם נֹשְׁבִים"י. וּמִכֵּלֵל יִסוּד זֶה"י - שְׂאִין מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא מִבֵּית דָּוִד" וּמִנְבֵּעַ שְׁרָמָה" בְּלִבְדָּ. וְכֵל הַחֹלֵק עַל הַמְשַׁפְּטָה הַזֹּאת - כִּפֵּר בְּשֵׁם-יְתָרָה וּבְדָרֵי נְבִיאָיו.

(13) אהמ יאני

ויתקוד בת שני אפיה אין ותאמר יהי אדוני המלך לעולם. פי דאין מלכות נוגעת בחברתה וכבר הגיע עת ששלמה ימלוך ובהכרח ימות דוד. ואולם אם הוא מולך בחי דוד אביו יוכל להיות עוד, וזהו שאמרה יהי המלך לעולם. יעוד יש לומר דא' כל מי שהניח בן כמותו אינו נקרא מת דבדוד נאמר שכיבה ומסקינן שם דבן כמותו היה בתואר ובהכמה ובממשלה וביראה. וידוע היה לבת שבע שאדוניו לא הגיע למעלה דוד בשום ענין וכאשר נתן דוד המלוכה לשלמה בנו אז לא נקרא מת וזה שאמר יהי המלך לעולם ודוד מלך ישראל חי וקים לעולם והעולם יתגדל לנו במהרה בימינו אמן.

(15) אהמ יאני

ותאמר יהי אדני המלך דוד לעולם.
1 נראה הציוור צוב, עפ"י שכתב הרמב"ם צפיה"מ פי חלק ומכלל יסוד זה שאין מלך ישראל אלא מצית דוד ומרע שלמה בלעד, וכ"כ בספר"מ מזה שס"ב אמנם המלכות לצד כזר ידעת מספרי הצוואה שזכה זה דוד וכן זרעו אחריו וכו' אין מלך למי שואמין תורת משה אדון כל הנביאים אלא מרע שלמה לצד וכו', הרי דמלכות בית דוד נקראת רק אם תהי המלוכה מזרע שלמה, ויסוד הדבר הוא צדדי"א ח"כ ומכל 11 בני כי רצים צנים נתן לי ד' ויבחר בשלמה

בני וגו', ולכן שם כ"ט שלמה בני אחד צחר צו וגו', וא"כ אם ה"י מולך אדוני לא היתה עליו תורת מלכות בית דוד רק כמו מלכי ישראל, והיתה מלכות בית דוד מהצטלת, וכו' שאמרה בת שבע אחרי שהצטיח לה כי בן אעשה היום הזה להמלך את שלמה, דמעתה יכה דוד מלך ישראל חי וקים, וכו' ופי אדוני המלך דוד לעולם.

ונראה דהכי ג"כ מה שאמר דוד חי ד' אשר פדה את נפשי מכל לרה וגו', כציוור צוב, דמהוקתו של אדוני אין זה

מהוקתו רק נגד שלמה בלעד, אלא גם נגד דוד בעלמו, אם תתקיים מלכות בית דוד אם לא, אשר צאה לו ע"י הצטחה מדי וכו' ופי מנפיו לריו וגו', וכו' שהזכיר כאן אשר פדה את נפשי מכל לרה וגו', דעת ז' כהצטחה ימלוך את שלמה היום למלך, ולא תתקיים עתה אדוני. שוב הראו לי הדבר מפושט צמחודין דף ק"י כל החולק על